

Interview met dr. Yohanna Katanacho

Harmen Jansen, Drachten (interview, vertaling)

Nazareth Evangelical College

Allereerst hartelijk bedankt voor het bewogen getuigenis dat u als christelijk theoloog geeft. U deelt in dit boek sterke overtuigingen over Gods bedoelingen met het land van de bijbel en de mensen van het land. Het is vol passie om liefde en rechtvaardigheid te laten zien en leversde getuigen van Jezus Christus te zijn. U bent pastor van de baptistengemeente in Nazareth en de Lions' Church in Jeruzalem, betrokken bij kerkplantingsactiviteiten in Galilea. U bent decaan van het Bethlehem Bible College en van het Nazareth Evangelical College en heeft verschillende boeken geschreven. Wat is uw belangrijkste werk?

YK Ik heb recent nog twee boeken geschreven. Ik denk dat God mij geroepen heeft om de bijbel te bestuderen en er over te schrijven. Het Engelse boek gaat over het lezen van het Evangelie van Johannes met Palestijnse ogen en het andere boek in het Arabisch gaat over Romeinen 9 tot 11, ook gelezen vanuit Palestijnse ogen. Met mijn werk als decaan in Bethlehem ben ik gestopt, tot vreugde van mijn gezin, want de reis van Nazareth naar Bethlehem is 2 à 3 uur per bus (glimlach). We hebben op het Evangelical College in Nazareth ongeveer 50 studenten van alle denominaties. In Israël weet men weinig over Palestijnen in de West-Bank en in Gaza en in Israël zelf. Er is jammer genoeg maar weinig geïnvesteerd in het werken onder Palestijnen. De meeste investeringen gaan naar Joden en Palestijnen in de West-Bank. Het Nazareth Evangelical College is het enige instituut in Israël dat in het Arabisch onderwijs geeft. We hebben orthodoxe priesters, anglicaanse, katholieke en protestantse. 'Evangelisch' heeft bij ons ook een wat bredere betekenis dan elders. We hebben BA en MA programma's, onderscheiden in Bijbelstudies en leiderschap. We hebben ook een internationaal programma. Daarvoor nodigen we mensen uit de hele wereld uit om plaatselijke leiders te ontmoeten, om de realiteit op het grondvlak te leren kennen en om te reflecteren op deze realiteit met een christocentrische oriëntatie.

Het DNA van Israël

Hoe is dat om als christelijke minderheid te leven in Israël met een Joodse meerderheid en een rechtse regering? In het Kairosdocument wordt geschreven over het lijden onder discriminerende maatregelen. In hoeverre is dat in de afgelopen 10 jaar veranderd?

Het is belangrijk om te onderscheiden tussen het 1948-gedeelte en het 1967-gedeelte van het land. De onderhandelingen van de laatste tientallen jaren over een Palestijnse staat betreffen alleen dat gebied van 1967, het bezette gebied. De situatie in het

gebied van 1948 komt in de discussies eigenlijk niet aan de orde. Maar er leven wel 1,6 miljoen Palestijnse burgers. Dat is meer dan 20% van de totale bevolking. Het is de enige plaats in de wereld waar christenen leven onder een Joodse meerderheid. De regering van Israël wil een Joodse staat creëren. Wat betekent dit voor hen die geen Joden zijn noch qua etniciteit noch qua religie? Heel basaal betekent dit dat de staat de Palestijnse burgers niet vertegenwoordigt. En dit wordt vertaald in allerlei beslissingen: economisch, in het onderwijs, als het gaat om emigratie en familiehereniging, etc.

Kortom, de Arabische minderheid leeft als tweede-klas burgers. Deze discriminatie behoort tot het DNA van de politieke realiteit in Israël. En daar zijn honderden voorbeelden van. Lees daarover maar het boek van Ben White (*Israeli Apartheid: A Beginner's Guide*, 2009, HJ). En helaas schuift de bevolking van Israël naar rechts op en dat betekent minder interesse in en inzet voor de Palestijnen, en minder zoeken naar een inclusieve visie voor de oplossing van het conflict. Veel kiezers en hun politieke partijen tenderen richting een exclusieve visie op een Joodse staat, waarbij Jodendom staat voor een anti-Arabische houding of voor totale macht over het land en het uitsluiten van elke bedreiging. Arabische kinderen die geboren worden, worden gezien als een demografische bedreiging. Net als onze geschiedenis (de Naqba van 1948).

De naaste liefhebben, ook de vijand

HJ In deze situatie schrijft u een boek over naastenliefde en het gebod van Christus om de vijand lief te hebben. In een ander interview (ND mei 2019) vertelde u dat het belangrijk is om de kinderen positieve verhalen over Joden te vertellen. Hoe moeilijk is dat? En gebeurt het omgekeerd?

YK Het is moeilijk om het evenwicht te bewaren. Je wilt de waarheid spreken in liefde en niet vanuit haat of wrok. Ik houd van mijn Joodse burens en mijn doel is niet om hun reputatie te verwoesten. Mijn doel is het grootste belang voor beide partijen te zoeken. Joden en Palestijnen hebben geen belang bij nog meer haat. Als Palestijnen de weg bewandelen van haat en wraak en geen vergeving, dan zal dat ook op hen terug slaan. Gebrek aan vergeving vernietigt de wereld. Gandhi zei: 'oog om oog maakt de hele wereld blind'. Dit past helemaal in onze context. Dit is ook de reden waarom het antwoord van Jezus ons kan helpen een nieuwe realiteit te creëren in onze context. Haat bestrijden met liefde, geweld beantwoorden met vrede stichten - waarbij vrede niet betekent dat je gerechtigheid laat liggen of weg kijkt van wat verkeerd is, maar dit betekent kwesties van rechtvaardigheid behandelen met nederigheid en liefde en met geduld. Het betekent creatief zoeken naar oplossingen die iedereen werkelijk kunnen helpen, en dan ook samen het land delen en de bronnen, in plaats van een exclusieve visie te ontwikkelen alleen voor Joden of alleen voor Palestijnen.

Baptisten en politiek

HJ. *Het Kairos-document was nogal uitgesproken over een aantal politieke aangelegenheden tot en met zelfs het bepleiten van BDS. Hoe verhouden de Baptistenkerken in het land zich tot zulke politieke kwesties, of tot de rivaliteit binnen en tussen Palestijnse groeperingen, of tot het doorgaande geweld en de nare gevolgen van de Israëliëse bezetting?*

YK Er is een baptistenkerk in Gaza, er zijn verschillende baptistenkerken in de West Bank en even zo in Israël. De politieke realiteit is in die verschillende delen van het land verschillend. In Gaza is de realiteit die van onderdrukking door de moslimmeerderheid. In de West Bank is het een heel andere realiteit. Daar is geen vervolging, maar ergens is er in het systeem wel dominantie van de islam, waardoor christenen niet helemaal volledig gelijkwaardige burgers zijn. En dat komt dan weer overeen met de situatie in het eigenlijk Israël waar Joods zijn de dominante realiteit is. De baptisten worden niet officieel erkend als kerk in Israël, maar eigenlijk ook niet onder de Palestijnse Autoriteit. Wat moeilijkheden geeft bij huwelijken of het openen van bankrekeningen. Officiële aanvragen voor erkenning zijn niet gehonoreerd. Deze kerken volgen officieel een theologie van strikte scheiding van kerk en staat. Ze proberen non-politiek te zijn, wat ik betreur vanuit mijn invalshoek. Maar kerkleden zijn op verschillende manier wel actief. Wij proberen uiteen te zetten dat wij God ook moet eren door onze politiek. Geen politiek standpunt innemen is ook een politiek standpunt. Dit is onderdeel van een algemene discussie onder evangelikalen. Ik heb al verschillende essays geschreven in het Arabisch om mensen aan te moedigen tot reflectie op onze verantwoordelijkheid als volgelingen van Jezus voor onze gemeenschappen en voor de politieke systemen

'Een profeet is in zijn eigen vaderland niet geëerd'

HJ *Wat denken uw kerken dan over het Kairos-document waaraan u meeschreef?*

YK Verschillende kerken hebben mijn werk niet ondersteund omdat het te radicaal is. Ik ben een profeet in mijn eigen vaderland en niet een heel erg gewenste (glimlach). Het is echt een kans om licht en zout te zijn en er zijn veranderingen. Ik geef onder andere een MA college over Palestijnse contextuele theologie. Veel protestantse leiders zijn geschokt als ze zien en horen hoe God tot ons kan spreken door zijn Woord. Ik zeg: God is de beste politicus ooit

Land van Christus? Land van God?

HJ *De titel van het boek is 'Land van Christus'. Hoe klinkt dat voor moslims? Wat betekent deze theologie voor de relaties tussen christenen en moslims? Zou 'land van God' niet meer openingen geven naar een dialoog, ook met Joden, tegen etnische superioriteitsgevoelens in?*

YK Ik werd daartoe juist uitgedaagd door ontmoetingen met Joodse leiders, meer dan met islamitische leiders. De uitdrukking Christus roept weerstand op onder veel Joden. Maar als ik Arabisch of Hebreeuws spreek dan zeg ik *Messiach* en deze uitdrukking komt zowel in islamitische als joodse tradities voor. En in het jodendom wordt vrij breed erkend dat Jezus een jood is. En de meeste moslims accepteren dat Messias Jezus een moslim is, want de islam beschouwt alle profeten vòòr de komst van de islam als moslims, die zich hebben onderworpen aan God. En voor christenen is hij de grondlegger van het christendom. Op deze manier heeft Jezus een drievoudige identiteit in het Midden-Oosten. Is hij Heer van het land als jood, dan is het land joods. Is hij het als islamitisch profeet, dan is het land *waqf*, moslim-land. En hij is de grondlegger van het christendom, sommige christenen zullen zelfs zeggen dat hij een christen is. Maar op deze manier is dus de messiaanse identiteit van Jezus geen identiteit die verdeelt. Zijn identiteit is zo voor niemand bedreigend. Maar ik wil verder gaan vanuit mijn trouw aan de Schrift. Het land in de Bijbel is niet alleen een object, maar ook een indicator voor het karakter van God, zoals belichaamd in de Messias. Het land schreeuwt als er bloed vloeit op het land. Het land wordt vervloekt als Adam zondigt. Het land weerspiegelt geloof als mensen geloven dat God regen brengt en dan vruchten draagt. En als mensen zich van God afwinden draagt het doornen en distels. Het land weerspiegelt zo de relatie met God. En deze relatie kan niet beter worden weerspiegeld dan in de Messias. Wat zijn de implicaties voor mijn moslim buurman en mijn joodse buurman? Het betekent dat de geschiedenis van het land verbonden moet worden met het werk in dienst van de Messias, met zijn boodschap, met zijn Koninkrijk, met zijn visie. En dat is meer expliciet dan het verbinden met God. In sommige religieuze tradities is God erg militant. In de Messias van het Nieuwe Testament, de gekruisigde, draait het om het liefhebben van de naaste, veel meer dan om grip te krijgen op je buurman. Helaas zijn sommige religieuze tradities erg exclusief.

Wat nodig is is een radicale taal die een sterke visie weerspiegelt. Voor mij is een belangrijk uitgangspunt in het debat dat de Messias noch anti-Palestijns is noch anti-Joods. Integendeel. Hij nodigt juist Jood en Palestijn uit om te participeren in een realiteit in een land. Dit kun je ook verbinden met Paulus' beeld van de olijfbom die in het land staat met twee verschillende soorten takken, joodse en niet-joodse. De Messias is iemand die de vloek van vijandelijkheid kan verbreken door zijn onderwijs, door zijn liefde, door zijn vergeving. En wij als volgelingen kunnen bewerkers zijn van vrede en gerechtigheid naar onze moslim- en onze Joodse burens toe, door zo'n visie te bepleiten.

De uniciteit van het land en de opdracht van christenen

HJ *Maar is dan wat je zegt over het land van Bijbel niet net zo geldig voor andere landen? Zou je ook kunnen zeggen dat Syrië een land van Christus is?*

YK Ja. Matteüs schrijft dat Christus zegt: 'Mij is gegeven alle macht in hemel en op aarde'. De uitdrukking aarde is in de bijbel meerduidig. Het kan specifiek gaan om land met grenzen en het kan ook duiden op de hele aarde. In westerse theologie worstelt men met twee polen. Of ze spiritualiseren de teksten over het land in de Bijbel of ze nemen ze heel letterlijk. In oosters-orthodoxe theologie kijkt men naar het land als een icoon. Het heeft de betekenis van een plek om God te dienen.

Protestanten zijn geneigd om de rol van het land alleen symbolisch te zien. Ik zie het toch iets meer dan alleen symbolisch, maar niet letterlijk. Ik moet denken aan het getuigenis over de apostel Johannes over het lege graf. Alleen in dit land kun je naar het lege graf gaan. Alleen hier heb je de berg van de zaligsprekingen. Er is een unieke realiteit verbonden met dit land. Maar deze uniciteit is er niet om wille van eigenaarschap, maar om het karakter van God te weerspiegelen. En dan bedoel ik niet dat het in deze functie exclusief is. Maar in het tijdpad van God is hij hier begonnen om de hele aarde te bereiken als plek om zijn glorie te weerspiegelen. Het is geen of-of. Er is een boek 'Sinaï of Zion' van een Joodse auteur over de tempel die een andere realiteit weerspiegelt, namelijk de realiteit van de hemel. Het aardse is niet alleen maar een symbool. De aardse realiteit is een microkosmos van een hemelse realiteit. Want het heeft de bedoeling om God in Christus te eren. Ik zit niet te wachten om naar de hemel te gaan. Ik wil dit land om God te eren. Als het land waar Christus is geboren, waar Jezus heeft geleefd, waar de moederkerk was gevestigd, dit niet kan doen dan hebben wij als christenen de verantwoordelijkheid om meer actief te zijn in het stichten van vrede. Vooral hier. Ik zeg niet dat dit land dan belangrijker is dan Syrië, maar ik zeg dat de geschiedenis van dit land uniek is.

De positie van Palestijnen moet onderdeel zijn van de joods-christelijke dialoog in Europa

HJ *Als je het hebt over uniciteit, deelt dan het jodendom niet in de uniciteit van dit land en van deze geschiedenis? U schrijft: een Jood is een geschenk van God. Kun je dat ook van het jodendom zeggen, dus het jodendom van na Christus?*

YK

Het Tweede Vaticaans Concilie beargumenteerde, in mijn ogen terecht, dat we waardering opbrengen voor elk ding dat goed is, of het nu gaat om jodendom of islam: dat niet strijdig is met wat er in de Bijbel staat. Er zijn een heleboel grote dingen in het jodendom die ik wil honoreren en aan mijn kinderen leren omdat het goede dingen zijn. Alle goede gaven komen van God. Als evangelikaal zeg ik daar dan wel bij dat ik het niet heb over ultieme redding. Redding hoort bij God. Hij heeft het oordeel in handen, het is niet aan mij. Redding vinden wij in Christus. Maar ik zie God ook als rechtvaardig en liefdevol. En God is in staat om met iedereen een relatie te

leggen, naar zijn eigen goeddunken, op de manier zoals Hij dat wil. Er zijn dingen die je aan God moet overlaten. Maar voor mij als een volgeling van Christus betekent dat ook, dat al laat ik dingen dan ook aan God over, ik wel een getuige van Christus wil zijn. Ik wil licht en zout zijn. Ik wil geen proselieten maken en niemand dwingen om Christen te worden. Ik wil trouw zijn aan mijn eigen overtuigingen.

Het rabbijnse jodendom na Christus is een doorontwikkeling. Onterecht wordt dit jodendom vaak met het Oude Testament gelijkgesteld. Er is een groot verschil tussen beide. En er zijn veel soorten jodendom. Ik wil een leerling zijn. Als ik Joodse vrienden ontmoet dan leer ik ook van hen. Ik luister en ik hoop het zelfde voor hen.

De context van de dialoog met het jodendom in Europa wordt bepaald door de Holocaust. Wat er gebeurde met de Joden in de Holocaust is absoluut verkeerd. Maar het is fout als de discussie daarover steeds maar wordt gecontinueerd zonder dat er gekeken wordt naar de positie van de Palestijnen in Israël, de West Bank, Gaza en elders. Deze bijzondere aangelegenheid moet ook in de discussie worden geïntegreerd. De Palestijnse invalshoek moet worden gerespecteerd. De meeste Joden hier worden niet blootgesteld aan Europese christenen, maar aan Palestijnse. In Israël hebben we ongeveer 163.000 christenen, in de West Bank ongeveer 50.000, in totaal dus ongeveer 200.000. Laat de joods-christelijke dialoog hen niet vergeten!

Het Kairos-document als oecumenisch project

HJ Daarom vertaalden we uw boek ook, naast eerdere vertalingen van Ateek en Raheb. Wat zijn in uw ogen de belangrijkste verschillen tussen uw eigen positie en die van Ateek of Raheb? U maakte samen deel uit van de groep die het Kairos-document schreef. Wat was uw eigen bijdrage?

YK Toen ik gebeld werd om deel te nemen aan het schrijven van het Kairos-document was ik verbaasd. Normaliter is er weinig contact tussen mijn kerkgemeenschap en de andere kerken. Maar ik heb heel veel geleerd van mijn collega's Ateek, patriarch Michel Sabbah, Zabach, Munib Younan en anderen. Allemaal prachtige mensen en volgelingen van Jezus. Het hielp mij om ook kritischer te worden ten aanzien van mijn eigen traditie en mijn eigen begrip. Op mijn geestelijke reis betekende dit een verruiming van mijn hart. Het bracht mij ook op de knieën om dieper te verstaan waartoe God mij geroepen heeft en hoe ik Hem kan dienen. En ik zag hoe arrogant mijn traditie kon zijn in het veroordelen van anderen, en soms ook omgekeerd hoe anderen mijn traditie veroordeelden. Het deed me denken aan de gelijkenis van de Farizeeër en de tollenaar. Mijn kerk kan ook zijn als de Farizeeër die zegt: 'Dank U wel dat ik niet ben zoals de anderen.' Ik heb geleerd om soms met de tollenaar te vragen om mededogen met ons en onze eigen traditie, zodat we meer kunnen leren en meer open staan voor waardering wat er bij anderen is.

Vershil met theoloog Ateek. De Korach-psalmen

Maar dat wil dus niet zeggen dat er geen verschillen zijn tussen ons en andere tradities. Een van de verschillen met mijn collega Naim Ateek betreft onze waarneming van het Oude Testament. (*Een discussie tussen beide is als bijlage in dit boek opgenomen, HJ*). Ik sta een visie voor op de Bijbel als een kanon waarin beide testamenten samen het Woord van God zijn en niet van elkaar gescheiden kunnen worden, op geen enkele manier. Dan is elke tekst in de Bijbel het Woord van God. Maar het punt is niet de kanon maar de hermeneutiek. Hoe interpreteer ik de verschillende aspecten van het Oude Testament.

HJ Hier mag ik misschien iets vragen over de visie op de psalmen. U schrijft erover en heeft er ook eerder uw proefschrift aan gewijd. Kun je zeggen dat bij u Psalm 87 heiliger is dan andere psalmen in de buurt binnen hetzelfde psalmboek?

YK Ik geloof in zoiets als polyfonische waarheid. De waarheid is meerstemmig. In Bijbelwetenschappen wordt altijd gevraagd naar samenhang. Net als in een symfonie komt schoonheid tot stand door het luisteren naar meerdere stemmen, waarbij stemmen soms niet in harmonie met elkaar zijn. Er is soms een puzzel, een kwestie, spanning. Maar ook dan spreekt God en kan ik nog waarheid ontdekken. Alleen is dat dan niet per se propositionele waarheid. Waarheid kan holistisch zijn en dan ben ik niet bang voor spanning of verwarring of voor onenigheid met de tekst. Alleen wilt dat niet zeggen dat de tekst dan niet van God komt. Het betekent dat de waarheid van de tekst niet begrepen kan worden zonder de samenhang van de hele kanon en niet los van de centrale betekenis van Jezus Christus.

Neem bijvoorbeeld wat Jezus zegt over de hardheid van het hart als het gaat over het scheiden. Ja, Mozes gaf toestemming tot scheiding. Jezus ontkende het niet, maar hij keek breder, naar de intentie van de tekst.

Zo zie ik in de psalmen soms militante teksten met een gewelddadige eschatologie, naast andere psalmen met een meer inclusieve eschatologie gebaseerd op vrede stichten en aanvaarden van elkaar. Beide stemmen maken deel uit van de joodse traditie. En ik denk dat God ons in deze dialoog wil betrekken. God wil dat we er op reflecteren. God wil dat we de kracht voelen van het antwoord van een militante benadering en dan tegelijk de kans zien om anders te antwoorden. Als we deze twee stemmen samenbrengen, dan zal naar mijn overtuiging de uiteindelijke boodschap ons naar Christus brengen en naar de tekst 'Zalig zijn de vredestichters, zij zullen het land beërven' en naar 'Heb je vijanden lief'. Ik zou zeggen: de Korach-psalmen hebben het laatste woord.

Orthopathos

HJ U schrijft dan ook over *orthopathos*. Wat bedoelt u daarmee?

Yk Je kunt hier bijvoorbeeld denken aan het verhaal van Jona. Hij heeft de geïnspireerde woorden van God, maar hij heeft het hart niet op de goede plaats. Hij wil de vijanden van Israël vernietigen. *Orthopathos* betekent het goede hart hebben, hart voor Gods koninkrijk en zijn bedoelingen en niet alleen maar Gods woorden hebben. Wij scheiden soms Gods woorden van zijn bedoelingen. *Orthopathos* is een ontdekkingsreis naar Gods bedoelingen door het kruis, door het lijden, door eenwording met de gekruisigde God die leed voor de zaak van verzoening met zijn vijanden. Aan het kruis zien wij het lijden van de Drie-enige: God de Vader die zijn hoofd moest afwenden van het lijden van zijn Zoon; de Zoon die lijdt uit gehoorzaamheid aan zijn Vader; en de Geest die solidair is met het lijden van de Zoon. De Drie-enige God belichaamt *orthopathos* op verschillende manieren.

Verskil met Mitri Raheb. Niet alleen politieke gerechtigheid.

Ik probeer deze gedachten te ontwikkelen met het oog op een sociopolitieke werkelijkheid. In mijn laatste boek over de werkelijkheid van het kruis heb ik ook gekeken naar Raheb en hoe hij een theologie van het kruis ontwikkelde. Raheb wil de Palestijnen zien als de beste hermeneutische toegang tot het verstaan van de bijbel. Maar hier ben ik het niet mee eens. De Bijbel is groter dan de Palestijnse realiteit. Alleen al geografisch reikt de Bijbel veel verder, van Irak tot Rome, tot Griekenland. De Bijbel spreekt niet alleen armen aan, maar ook koningen. Zelfs een heidense Cyrus wordt geroepen. De werkelijkheid van de Bijbel is niet beperkt tot een bepaalde economische klasse. De bijbel is holistisch zowel wat betreft het gehoor dat beoogd wordt, als wat betreft zijn uitdrukkingen. Daarom reflecteer ik op het kruis op verschillende niveau's en niet alleen vanuit Palestijnse optiek. Als Moltmann (Duitse theoloog, leermeester van Raheb, HJ) schrijft over de realiteit van het kruis, doet hij dat van uit een theologische, en niet alleen vanuit een socipolitieke optiek. Schrijft een Japanse theoloog over het kruis vanuit de noodzaak van verzoening met de vijand, dan gaat het bij het kruis over het aanbod van vergeving en niet alleen over het weerstaan van Rome.

Politieke gerechtigheid is belangrijk. Maar het bevredigt mij niet om de Bijbel alleen te lezen met die focus. In een recent interview met Vrienden van Sabeel in Engeland heb ik gepleit voor 'missional justice'. Dus voor gerechtigheid als een onderdeel van de missie om Gods Koninkrijk nabij te brengen. Politieke gerechtigheid maakt er wel deel van uit. Christus brengt gerechtigheid en rechtvaardigheid samen. Het gaat zowel om persoonlijke als maatschappelijke transformatie. In mijn ogen is het belangrijk voor Palestijnen om het niet alleen over politieke gerechtigheid te hebben. In de Palestijnse samenleving wordt bijvoorbeeld ook geleden aan marginalisering van vrouwen en kinderen en er zijn ecologische kwesties.

Het Kairos-document was een begin, niet het einde van de reis

HJ U schrijft dat het Kairosdocument sommige punten niet helder heeft uitgewerkt. Welke punten zou u nu anders schrijven?

YK Het staat tegen de achtergrond van de Oslo-overeenkomst. Bij de Palestijnen gaat het altijd om drie verschillende kwesties: die van Palestijnen buiten het land, Palestijnen in Israël en Palestijnen in de bezette gebieden. Voor de bezette gebieden is het streven gericht op de twee-staten-oplossing. Voor de vluchtelingen buiten het land is het recht op terugkeer van belang. En binnen Israël gaat het vooral om gelijkheid. Het Kairos-document richtte zich vooral, hoewel niet helemaal exclusief, op de West Bank. Daardoor hebben wij de kans gemist om een theologie voor de ballingschap te ontwikkelen of een theologie van volledig burgerschap of een theologie van tweede-klas-burgers. Daardoor hebben wij ook geen empowerment gebracht voor de Palestijnen in de diaspora of in Israël zelf. Daardoor ook heeft het Kairos-document binnen Israël niet zoveel respons gehad. Het spreekt niet de taal die mensen hier nodig hebben.

Dat wil niet zeggen dat het niet helpend is. En als ik het over moet doen zou ik het weer doen, want het is belangrijk. En ja, de bezetting is een zonde! Maar we moeten wel verbreden. En hierin sta ik niet alleen. Ook andere auteurs delen die gedachten. Het Kairos-document was een stap. Het is niet het einde van de reis.

Theologie zonder aandacht voor mensenrechten is gevaarlijk

HJ. Tenslotte: een speciale boodschap voor Nederland?

YK Elke theologie die gescheiden is van ethiek is een gevaarlijke theologie. We moeten de ethiek van het Koninkrijk verstaan. Liefde, gerechtigheid, genade, vriendelijkheid. Maakt theologie ons liefdeloos en gedesinteresseerd in gerechtigheid of mensenrechten? Dan moeten we pauzeren. Want dit kan niet de visie zijn die wij in Christus vinden.

Ik schreef mijn boek om Jezus te eren en de boodschap van de bijbel. Binnen de kerk zullen we het zeker met elkaar oneens blijven, tot Christus wederkomst. Maar als we stoppen met bidden en luisteren naar elkaar en onszelf nederig opstellen en we zijn niet verbonden met de ethiek van het Koninkrijk, dan zijn we in groot gevaar en zijn we ver van Christus. Dat geldt voor mij en voor al mijn Nederlandse broeders en zusters.

Nog een aanbeveling: kijk ook eens op onze website en naar het internationale studieprogramma. Kerkleiders en kerkleden die geïnteresseerd zijn en de boodschap iets anders willen horen omdat ze het maaltje van Sabeel een beetje te zwaar op de maag vinden liggen, vinden hier de werkelijkheid in een wat andere verpakking, en worden op een wat andere manier uitgedaagd om de weg met God te gaan.